

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПЕРВОМАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМ. МАКАРОВА

Кафедра Економіки та суспільного розвитку

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Келесі Леоніда
«15» 06 2026р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

На тему: Прибуток і рентабельність як результативні показники
господарської діяльності підприємства

Виконав студент групи 42-ЕП₂₂₃

Валянський В.В.
(підпис)

Валянський В.В.

Керівник роботи:

Мігай Н.Б.
(підпис)

к.е.н, доцент Мігай Н.Б.

Первомайськ 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Первомайський навчально-науковий інститут
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Кафедра економіки та суспільного розвитку
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма: Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Мігай Н.Б.
(підпис)

«10» 02 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту: Валянський Валентин Валерійович
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: Прибуток і рентабельність як результативні показники господарської діяльності підприємства

Керівник роботи: к.е.н., доцент Мігай Н.Б.

Затверджені наказом ректора № 18 від «19» 02 2026 року

2. Термін подання роботи: 18.06.2026

3. Вихідні дані по роботі: Законодавчо-нормативна база, навчальна, періодична, методична література з досліджуваної теми, бухгалтерська, фінансова звітність досліджуваного підприємства

4. Перелік питань, що належать до розробки

Теоретичні основи прибутку і рентабельності підприємства. Аналіз системи формування і використання прибутку ТОВ «Хлібороб». Напрями забезпечення прибутковості та довгострокової стійкості ТОВ «Хлібороб».

5. Перелік презентаційних матеріалів:

Підходи до визначення економічної категорії «прибуток». Класифікація видів прибутку. Механізм впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на формування прибутку сільськогосподарського підприємства. Показники оцінки рентабельності підприємства. Динаміка показників майнового стану ТОВ «Хлібороб». Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Хлібороб». Структура управління формуванням прибутку ТОВ «Хлібороб».

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Мігай Н.Б.</i>	<i>Мігай Н.Б.</i>
2 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Мігай Н.Б.</i>	<i>Мігай Н.Б.</i>
3 розділ	к.е.н., доцент Мігай Н.Б.	<i>Мігай Н.Б.</i>	<i>Мігай Н.Б.</i>

7. Дата видачі завдання 10.02.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітки
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	10.02.2026	
2	Визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження	12.02.2026	
3	Складання плану, підбір і опрацювання списку використаних джерел	19.02.2026	
4	Розробка теоретичного розділу	27.02.2026	
5	Розробка аналітичного розділу	18.03.2026	
6	Розробка проектного розділу	10.04.2026	
7	Оформлення вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	27.04.2026	
8	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, презентаційного матеріалу на попередній захист	05.06.2026	
9	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	16.06.2026	
10	Захист роботи перед атестаційною комісією	18.06.2026	

Студент

Керівник роботи

Мігай Н.Б.
(підпис)

Валянський В.В.
(прізвище, ініціали)

Мігай Н.Б.
(прізвище, ініціали)

Анотація

Бакалаврську роботу присвячено дослідженню теоретичних та практичних аспектів формування прибутку та рентабельності як ключових результативних показників діяльності підприємства.

У роботі вивчено сутність економічних категорій «прибуток» і «рентабельність» та визначено їхню роль у забезпеченні фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Проведено комплексний аналіз фінансово-економічного стану досліджуваного підприємства. Особливу увагу приділено оцінці динаміки та структури фінансових результатів, а також розрахунку ключових коефіцієнтів рентабельності.

За результатами аналізу виявлено основні чинники, що стримують зростання ефективності виробництва та реалізації продукції. У третьому розділі обґрунтовано стратегічні напрями підвищення прибутковості підприємства. Зокрема, запропоновано удосконалення механізму розподілу та використання прибутку, а також підвищення рівня прибутковості підприємства шляхом оптимізації витрат.

Ключові слова: прибуток, рентабельність, господарська діяльність, сільськогосподарське підприємство

Abstract

The bachelor's thesis is devoted to the study of theoretical and practical aspects of profit and profitability formation as key performance indicators of an enterprise's economic activity.

The study deepens the essence of the economic categories "profit" and "profitability" and determines their role in ensuring the financial sustainability of business entities. Based on up-to-date data, a comprehensive analysis of the financial and economic condition of the studied enterprise was conducted. Particular attention is paid to assessing the dynamics and structure of financial results, as well as calculating key profitability ratios.

Based on the results of the analysis, the main factors hindering the growth of production and sales efficiency were identified. The third chapter substantiates strategic directions for increasing the enterprise's profitability. In particular, it proposes improving the mechanism of profit distribution and utilization, as well as raising the level of the enterprise's profitability through cost optimization.

Keywords: profit, profitability, business activity, agricultural enterprise.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИБУТКУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1. Сутність прибутку та особливості його формування у сільському господарстві	5
1.2. Види прибутку та їх характеристика	12
1.3. Методи оцінки прибутковості сільськогосподарських підприємств	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ТОВ «ХЛІБОРОБ»	26
2.1. Загальна характеристика ТОВ «Хлібороб»	26
2.2. Оцінка фінансового стану та показників рентабельності підприємства	28
2.3. Аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку ТОВ «Хлібороб»	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ТА ДОВГОСТРОКОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ХЛІБОРОБ»	37
3.1. Удосконалення механізму розподілу та використання прибутку	37
3.2. Підвищення рівня прибутковості діяльності підприємства шляхом оптимізації витрат	41
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Сьогодні ефективне господарювання сільськогосподарських підприємств стикається з безпековими викликами, що робить питання прибутковості питанням виживання всієї галузі. В умовах повномасштабної війни аграрний сектор України набув критичного значення як основи національної економіки та глобальної продовольчої безпеки.

Оскільки отримання позитивного фінансового результату залишається головною метою бізнесу, особливої актуальності набуває адаптація стратегій формування прибутку до умов воєнних ризиків. Це передбачає аналіз методів максимізації доходів у кризовий період, жорстку оптимізацію витрат, зумовлених логістичними труднощами та зростанням вартості ресурсів, а також розробку гнучких моделей управління прибутком, які дозволять не лише забезпечити оздоровлення фінансового стану підприємства, а й гарантувати його стійкість у нестабільному економічному середовищі.

Збільшення прибутковості є спільним стратегічним інтересом як суб'єктів господарювання, так і держави в цілому. Оскільки фінансовий результат формується під впливом не лише інтенсивної праці колективу, а й низки зовнішніх та внутрішніх чинників (ринкової кон'юнктури, технологічних інновацій, податкової політики), постає необхідність у впровадженні комплексного аналітичного підходу. Постійний моніторинг процесів генерації, розподілу та цільового використання прибутку дозволяє підприємству виявляти приховані резерви зростання та оптимізувати свою фінансову стабільність.

Сукупність вищезазначених питань підтверджує своєчасність і актуальність обраної теми кваліфікаційної бакалаврської роботи.

Метою дослідження є вивчення теоретичних аспектів формування прибутку в сільському господарстві та пошук практичних шляхів удосконалення механізмів його формування й подальшого використання в діяльності об'єкта дослідження.

Відповідно до поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань:

- дослідити економічну сутність та види прибутку;
- вивчити методи визначення прибутковості підприємства;
- здійснити оцінку процесу формування, розподілу та використання прибутку досліджуваного підприємства;
- запропонувати шляхи підвищення прибутковості підприємства.

Предметом дослідження виступають теоретичні аспекти та практичні питання формування прибутку підприємства і забезпечення його рентабельності в сучасних умовах. Об'єктом кваліфікаційної бакалаврської роботи є процеси забезпечення ефективного формування і використання прибутку сільськогосподарського підприємства ТОВ «Хлібороб». Вибір об'єкта дослідження зумовлений наявністю низки невирішених проблем підприємства щодо ефективності формування і використання прибутку.

Інформаційною базою дослідження є чинне законодавство та нормативно-правові акти України, галузеві методичні розробки, публікації у фахових періодичних виданнях, а також Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Аналітичний розділ роботи ґрунтується на детальному опрацюванні первинної бухгалтерської документації та фінансової звітності досліджуваного підприємства.

В першому розділі кваліфікаційної викладено теоретичні аспекти прибутку підприємства, визначено його економічну суть, джерела формування та методи визначення рентабельності діяльності підприємства.

У другому розділі здійснено оцінку системи формування і використання прибутку ТОВ «Хлібороб», проаналізовано фінансовий стан та основні показники рентабельності підприємства.

У третьому розділі наведено шляхи підвищення прибутковості підприємства та заходи щодо забезпечення його сталого розвитку.

Структурно випускна робота складається з трьох розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 52 сторінках друкованого

тексту, містить 4 рисунки, 13 таблиць. Список використаної літератури налічує 30 джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИБУТКУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність прибутку та особливості його формування у сільському господарстві

У сучасній системі ринкових інструментів, прибуток відіграє основоположну роль, виступаючи ключовим індикатором успішності та головним ресурсом для стратегічного розвитку суб'єкта господарювання. Високий рівень прибутковості безпосередньо пов'язаний з інвестиційними можливостями підприємства. Дозволяє йому систематично оновлювати матеріально-технічну базу, впроваджувати інноваційні виробничі програми та диверсифікувати напрями діяльності. Зрештою, саме прибуток формує основу для фінансової автономії та стійкості компанії, хоча наукова дискусія щодо економічного змісту фінансових результатів та методології їх визначення не втрачає своєї актуальності й дотепер.

Дослідження прибутку охоплює різні наукові підходи: економісти-теоретики вивчають джерела його виникнення, бухгалтери розробляють методики розрахунку для управління, а фінансисти аналізують його роль у розрахунках, що в сукупності дозволяє визначити місце цієї категорії в системі суспільно-виробничих відносин держави [17,22,26,30].

Еволюція поглядів на природу прибутку пройшла шлях від переконань меркантилістів (XV–XVII ст.) - Т.Ман, Д.М.Кейнс, Е.Хекшер - щодо його формування виключно у сфері зовнішньої торгівлі через цінову різницю до теорій фізіократів - Ф. Кене, Ж.Тюрго, В. Мірабо - (XVII–XVIII ст.), які пов'язували прибуток лише з природними силами в сільському господарстві. Проте сучасна практика спростувала ці погляди, довівши, що прибуток може бути створений у будь-якій галузі економіки завдяки реалізації ефективної та оптимальної політики підприємства.

Наукові праці фізіократів та меркантилістів зберігають свою актуальність у сучасній економічній науці, насамперед через утвердження фундаментальної методики обчислення прибутку як позитивної різниці між доходами та видатками.

Подальший розвиток ці погляди здобули у працях представників класичної школи XVIII-XIX ст. - А. Сміта та Д. Рікардо, які змістили фокус на сферу матеріального виробництва, обґрунтувавши природу прибутку як результат синергії людської праці та залученого капіталу. Такий підхід вбачається найбільш обґрунтованим, оскільки він розкриває якісну сутність прибутку, визнаючи його багатофакторним показником, що формується завдяки продуктивній діяльності персоналу та ефективному функціонуванню інвестиційних ресурсів підприємства.

Науковий підхід до трактування прибутку в першій половині XIX ст., представлений у працях Д. С. Мілля та Дж. Р. Мак-Куллоха, базувався на визначенні цієї категорії як трудового доходу та винагороди за зусилля підприємця. Згодом А. Маршалл розвинув цю думку, ототожнивши прибуток із платою за управління та нагляд, фактично прирівнюючи його до специфічного виду заробітної плати. У сучасних реаліях таке трактування залишається актуальним переважно для фізичних осіб-підприємців, тоді як для корпоративного сектору воно є завузьким, оскільки винагорода в ринковому середовищі може трансформуватися у стратегічні здобутки: розширення ринкової частки, покращення іміджу чи соціальний ефект. Більш комплексне трактування прибутку запропонував Ф. Найт, додавши до управлінських функцій фактор компенсації за невизначеність і ризик. Проте все ж таки слід розмежовувати ці поняття: ризик та невизначеність є не стільки сутнісною природою прибутку, скільки об'єктивними умовами його формування та чинниками, що безпосередньо впливають на кінцевий фінансовий результат [26].

Суб'єктивно-психологічний підхід, що набув поширення в середині XIX ст. у працях Н. У. Сеніора та Е. Бем-Баверка, трактує прибуток через призму часової переваги - схильності індивідів оцінювати актуальні блага вище за майбутні. Згідно з цією концепцією, прибуток є своєрідною винагородою капіталіста за «утримання» від негайного споживання ресурсів на користь інвестицій у майбутнє.

Однак такий погляд зосереджується виключно на аспекті розподілу та використання капіталу, залишаючи поза увагою об'єктивні механізми його безпосереднього створення в процесі виробництва. Більше того, теорія «утримання» є дискусійною, оскільки джерелом поточного споживання можуть виступати не лише прибутки, а й запозичені кошти (зобов'язання) або власний капітал підприємства, що робить цей підхід недостатньо комплексним для повного розкриття сутності фінансового результату.

Розвиток теорії продуктивності капіталу, започаткований французьким економістом Ж. Б. Сеєм, базується на твердженні про автономну здатність капіталу створювати вартість незалежно від трудових витрат, де прибуток виступає прямим результатом цієї продуктивності. Ця концепція згодом перетворилася в теорію граничної продуктивності, детально розроблену Дж. Б. Кларком, яка пов'язує дохід із граничним внеском кожного фактора виробництва. Проте критичний аналіз свідчить про неможливість ізольованої продуктивності капіталу: будь-які активи залишаються статичними та не здатні генерувати економічні вигоди без активного залучення їх в обіг через людську діяльність та управлінські рішення.

У сучасній економічній думці переважає кількісний підхід, згідно з яким прибуток трактується як позитивна різниця між сукупними доходами та витратами підприємства, проте таке розуміння часто входить у суперечність із нормативно-правовим полем. Основна проблема полягає у розбіжностях між економічним та бухгалтерським (податковим) прибутком: якщо економісти прагнуть врахувати всі альтернативні витрати та реальну зміну добробуту власників, то законодавчо встановлені методики базуються на чітко регламентованих стандартах обліку та вимогах податкового кодексу.

Так, С. Ф. Покропивний розглядав прибуток як залишковий дохід, що утворюється після відшкодування всіх витрат підприємства, водночас підкреслюючи, що таке спрощене бачення не дозволяє повноцінно охарактеризувати складну економічну природу цієї категорії [22]. Зі свого боку, Н. Д. Баб'як акцентував увагу на результативному аспекті, визначаючи прибуток як ключовий індикатор ефективності виробництва. У його розумінні прибуток є

безпосереднім наслідком раціонального поєднання факторів виробництва та здійснення корисної господарської діяльності, що перетворює його з простого фінансового залишку на показник успішної стратегії та продуктивності суб'єкта [4].

Акулюшина М.О., Лук'янчук О.М., Кедік В.В. стверджують, що у сучасній економічній системі прибуток виступає не лише як фінансовий результат господарювання, а й як стратегічний ресурс, що забезпечує життєдіяльність та розвиток підприємства. Він є головним внутрішнім джерелом інвестицій у науково-технічний прогрес, модернізацію виробничих потужностей та розбудову інфраструктури. Окрім інвестиційної функції, прибуток виконує важливу фіскальну роль, формуючи базу для сплати податків та зборів до державного бюджету. Таким чином, будь-який дохід, згенерований у сфері матеріального виробництва чи підприємництва, що перевищує витрати, трансформується у категорію «прибуток» - універсальне мірило успішності та фундамент для реалізації перспективних проектів [2].

Згідно з вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 15 «Дохід» [23], прибуток визначається як позитивна різниця між отриманими доходами та витратами, що були здійснені для їхнього генерування. При цьому дохід трактується як зростання економічних вигод у вигляді збільшення активів або скорочення зобов'язань, що призводить до приросту власного капіталу підприємства (за винятком прямих інвестицій від його власників). Важливою умовою визнання доходу в обліку є можливість його об'єктивної та достовірної оцінки, що забезпечує точність розрахунку фінансового результату.

Нормативне визначення, закріплене в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [18], обмежується суто арифметичним трактуванням: прибуток і збиток розглядаються лише як результат порівняння доходів із відповідними витратами. Така лаконічність і фрагментарність законодавчого підходу створює певний вакуум у розумінні категорії «фінансовий результат», оскільки залишає поза увагою його глибоку економічну сутність, багатогранні функції та стратегічну аналітичну цінність для оцінки діяльності суб'єкта господарювання. Отже, бухгалтерський підхід забезпечує лише кількісний вимір,

тоді як для цілісного управління підприємством необхідне розширене трактування прибутку як індикатора стійкості та ефективності.

Мардус Н.Ю. і Брік С.В. [17] зазначають, що прибуток або збиток підприємства визначається на основі порівняння доходів і витрат, відображених у фінансовій звітності.

Підходів до визначення сутності прибутку є багато, деякі з них систематизовано в табл. 1.1 [6].

Таблиця 1.1

Підходи до визначення економічної категорії «прибуток»

Автор	Визначення категорії
Гайбура Ю. Загнітко Л. [7].	Прибуток виступає фундаментальною економічною категорією та необхідним фундаментом для стабільної життєдіяльності підприємства, що дає змогу нарощувати масштаби діяльності й підтримувати високий рівень конкурентоспроможності на ринку.
Спіфанова І., Гуменюк В. [11]	Прибуток - це підсумковий показник роботи суб'єкта господарювання, що розраховується як залишок від валового доходу після покриття всіх валових витрат, сформований у процесі реалізації суспільно значущої діяльності, пов'язаної з підприємницьким ризиком.
Каминський П. [13]	Прибуток - це частка вартості створеного працею додаткового продукту, яка після реалізації виступає ключовим елементом загального доходу суб'єкта господарювання.
Николишин С. [19]	Прибуток підприємства є основою не тільки для стабільної роботи конкретного суб'єкта господарювання, а й для економічного поступу всієї країни. Він одночасно слугує головним мотиватором бізнесу та ключовим фінансовим ресурсом для його подальшого розширення й самовдосконалення.
Бершадська І. Тульчинська С., [5]	Прибуток є ключовим рушієм ринкових механізмів та основним стимулом для підприємницької ініціативи, що водночас опосередковано визначає рівень добробуту працівників і соціальну стабільність усього колективу.

Таким чином, прибуток як наукова категорія є значно ширшим за фінансовий результат, зафіксований у звітності, оскільки останній підпорядковується правилам визнання доходів і витрат, що діють у конкретній площині, і не завжди відображає фактичну економічну ефективність діяльності.

Для більшості сільськогосподарських підприємств ключовим джерелом доходу залишається продаж власної продукції, тому головними внутрішніми резервами збільшення прибутку є нарощування обсягів виробництва, оптимізація собівартості, ріст продуктивності праці та покращення якісних характеристик товарів.

Оскільки формування прибутку є складним процесом, що залежить від сукупності різнопланових чинників, механізм взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на фінансовий результат агропідприємства деталізовано на рис. 1.1. [3]

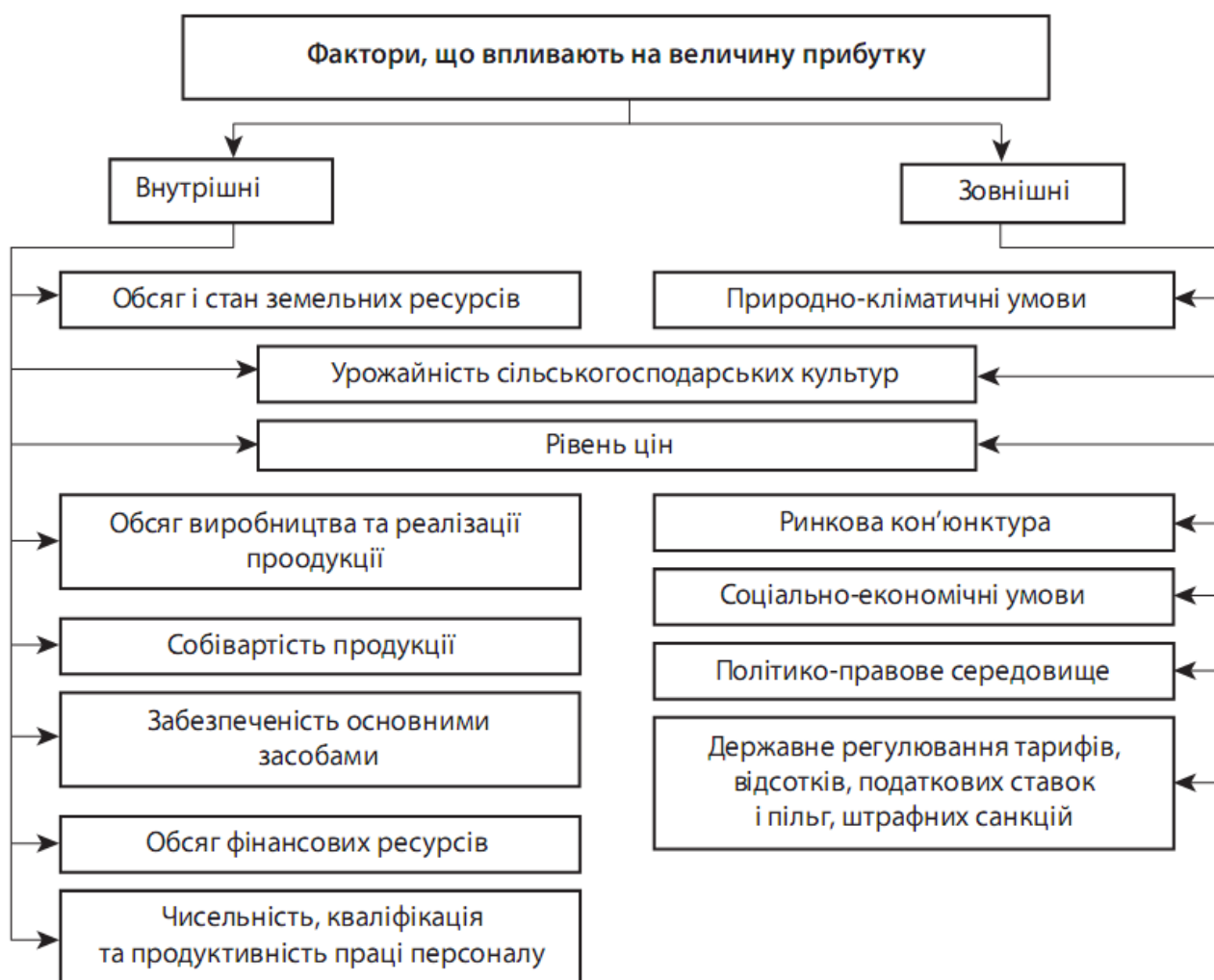

Рис. 1.1. Механізм впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на формування прибутку сільськогосподарського підприємства

Варто відзначити, що в сучасних реаліях саме внутрішні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні прибутку агропідприємства, оскільки вони піддаються точному вимірюванню та контролю. Для галузі рослинництва ключовими показниками, що визначають фінансовий успіх, є розмір посівних площ, рівень урожайності, ринкова ціна реалізації та собівартість виробництва.

При цьому ресурсний підхід розглядає потенціал підприємства як сукупність кількісних та вартісних характеристик усіх наявних активів. Проте просте накопичення ресурсів не гарантує успіху, адже доведено, що стратегія «максимізації всього» є неефективною. Натомість для отримання найвищого прибутку необхідно фокусуватися на створенні оптимальної структури ресурсного потенціалу, де всі компоненти збалансовані між собою.

Мельник Л.Л. зазначає, що низька прибутковість сільського господарства в цілому і є головною причиною не повного використання його потенціалу, відсталості техніко-технологічної бази, зменшення оплати праці, призупинення соціального розвитку села і навіть його занепаду [16, с. 5]. Аверчева Н.О. актуалізує на тому, що необхідно постійно вести пошук резервів збільшення прибутковості виробництва на основі економічно-організаційних і управлінських заходів [1].

В роботі Пастушенко О.І. наголошується, що однією із невирішених проблем, які негативно впливають на рівень прибутковості сільськогосподарських підприємств, є нераціональна приватизація, необґрунтовані реформи сільськогосподарського виробництва, під час яких відбувалося формування різних типів господарюючих суб'єктів: від агрохолдингів до особистих фермерських господарств. Це і стало причиною низької результативності реформ, кризових явищ у сільському господарстві, непропорційного розвитку окремих галузей, руйнування інтеграційних зв'язків у системі агропромислового комплексу, значних розривів у можливостях підприємців великого і малого бізнесу [21].

За Лавруком О.В., на збитковість аграрного сектору впливає комплекс взаємопов'язаних деструктивних чинників. До них належать як ресурсні проблеми: занепад матеріально-технічної бази, виснаження земель та відтік кваліфікованих кадрів, так і макроекономічні бар'єри: поглиблення цінового диспаритету між

промисловістю та сільським господарством, висока собівартість при низьких закупівельних цінах і дефіцит інвестицій у технологічні інновації. Ситуація ускладнюється тривалими демографічними та екологічними кризами, а також відсутністю цілісної державної стратегії, яка б забезпечила умови для стабільного розвитку та прибутковості агропідприємств [14].

Таким чином, в умовах воєнного стану обсяг доходів аграріїв від рослинництва і тваринництва зазнає критичного впливу специфічних дестабілізуючих факторів, серед яких ключовим залишається ціновий аспект. Ситуація погіршується через масштабні втрати ресурсного потенціалу внаслідок бойових дій, замінування, забруднення та окупації територій, що спричинило різке скорочення виробництва. Такий дефіцит пропозиції деформує ринок сільськогосподарської продукції, роблячи галузь часто збитковою для безпосередніх виробників.

Гострота проблеми посилюється розривом ланцюгів створення доданої вартості, де переробні та торговельні структури диктують умови, залишаючи фермерів у найменш вигідному становищі. У підсумку, інфляція викликана війною та стрімке зростання цін на готову продукцію роблять продукти сільського господарства фінансово недосяжними для значної частини населення, що додатково знижує платоспроможний попит і гальмує відновлення і розвиток галузі.

1.2. Види прибутку та їх характеристика

Фінансовий результат підприємства формується за декількома ключовими напрямками: через основну діяльність, де прибуток від реалізації товарів чи послуг становить найбільшу частку і розраховується як чиста виручка за вирахуванням податків та виробничої собівартості, а також через допоміжні операції. До останніх належить прибуток від іншої реалізації, що охоплює продаж активів, послуг підсобних господарств або цінних паперів, де прибутковість визначається як

різниця між ціною відчуження (без ПДВ і витрат на збут) та залишковою вартістю чи ціною придбання активів.

Додатковими джерелами формування фінансового результату є інвестиційна діяльність, що приносить дохід у вигляді дивідендів, відсотків за депозитами та державними цінними паперами (частка яких зростає разом із розвитком фондового ринку), а також позареалізаційні операції. Останні охоплюють широкий спектр доходів і витрат, не пов'язаних із продажем активів: від курсових різниць, штрафів за порушення договорів та списання застарілої кредиторської заборгованості до результатів спільної діяльності, відшкодування безнадійних боргів, наслідків надзвичайних ситуацій чи виправлення помилок минулих періодів.

З метою формування фінансової та статистичної звітності згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 3 «Звіт про фінансові результати» підприємства, зокрема й сільськогосподарські, оцінюють прибуток на різних стадіях його формування та розраховують: валовий прибуток, операційний прибуток, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток від звичайної діяльності після оподаткування і чистий прибуток [24]. В табл. 1.2. відображено види прибутку, які сформовані відповідно до П(С)БО 3.

Таблиця 1.2

Класифікація видів прибутку

Класифікаційна ознака	Види прибутку
1	2
За характером відбиття в обліку	Бухгалтерський прибуток
	Економічний прибуток
За характером діяльності підприємства	Прибуток від звичайної діяльності
	Прибуток від надзвичайних
За основними видами господарських операцій підприємства	Прибуток від реалізації продукції
	Прибуток від позареалізаційних операцій
За основними видами діяльності підприємства	Прибуток від операційної діяльності
	Прибуток від інвестиційної діяльності
	Прибуток від фінансової діяльності
За характером оподаткування прибутку	Оподаткована частина прибутку
	Неоподаткована частина прибутку
За складом елементів, що формують прибуток	Маржинальний прибуток
	Валовий прибуток

	Фінансові результати від позареалізаційних операцій
	Чистий прибуток
За характером інфляційної «очистки» прибутку	Номінальний прибуток
	Реальний прибуток
За достатністю рівня формування	Нормальний прибуток
	Низький прибуток
	Високий прибуток
За ступенем використання	Нерозподілений прибуток
	Розподілений прибуток

Характеристику видів прибутку наведемо нижче.

Бухгалтерський прибуток відображає кінцевий фінансовий результат від усіх напрямів діяльності підприємства та обчислюється як сукупний підсумок отриманих прибутків і збитків. Кінцева величина нерозподіленого прибутку фіксується в системі бухгалтерського обліку за даними рахунку 441 «Прибуток нерозподілений», тоді як від’ємний результат діяльності відображається на рахунку 442 «Непокріті збитки». Його можна визначити за формулою:

$$\text{БП} = \text{П} - \text{БВ}, \quad (1.1)$$

де БП – бухгалтерський прибуток;

П – загальний прибуток;

БВ – бухгалтерські (зовнішні, явні) витрати.

Економічний прибуток визначається як різниця між загальними доходами підприємства та сукупністю всіх витрат - як зовнішніх (явних), так і внутрішніх (неявних). На відміну від бухгалтерського підходу, внутрішні витрати не фіксуються в офіційній звітності, а оцінюються через їхню альтернативну вартість, тобто втрачений дохід від найкращого варіанту використання власних ресурсів. Як наслідок, показник економічного прибутку завжди буде нижчим за бухгалтерський на суму цих неявних витрат:

$$\text{ЕП} = \text{П} - \text{ЕВ}, \quad (1.2)$$

де ЕП – економічний прибуток;

П – загальний прибуток;

ЕВ – економічні витрати .

Прибуток від звичайної діяльності відображає фінансовий результат від всіх властивих для даного підприємства видів діяльності й господарських операцій, формується на регулярній основі:

$$\Pi_{зд} = \Pi_{од} + \Pi_{фд} + \Pi_{ізд}, \quad (1.3)$$

де $\Pi_{зд}$ – прибуток від звичайної діяльності;

$\Pi_{од}$ – прибуток від операційної діяльності;

$\Pi_{фд}$ – прибуток від фінансової діяльності;

$\Pi_{ізд}$ – прибуток від іншої звичайної діяльності .

Прибуток від надзвичайних подій відображає фінансовий результат від нетипових або вкрай рідкісних для конкретного суб'єкта господарювання операцій. При цьому прибуток від реалізації (товарів, робіт чи послуг) є основним видом доходу, що безпосередньо впливає з діяльності підприємства та часто ототожнюється з терміном «валовий прибуток». Цей показник характеризує підсумки основної виробничо-збутової діяльності підприємства та розраховується з урахуванням прибутку у залишках нереалізованої продукції на початок і кінець звітного періоду, а також прибутку, отриманого від випуску товарної продукції протягом року.

Прибуток від позареалізаційних операцій, хоча формально й називається «доходом», за своєю суттю є чистим фінансовим результатом (сальдо), оскільки у звітності відображається як різниця між надходженнями та відповідними втратами від такої діяльності. Ця категорія охоплює доходи від пайової участі в спільних проєктах із вітчизняними чи іноземними партнерами, дивіденди та відсотки за цінними паперами сторонніх емітентів, відсотки за банківськими депозитами, а також отримані економічні санкції, такі як штрафи, пені та неустойки.

Прибуток від операційної діяльності являє собою сукупний обсяг прибутку від реалізації продукції й прибутку від інших операцій, що не ставляться до інвестиційної або фінансової діяльності:

$$\Pi_{од} = \text{ВП} - \text{ОВ} + \text{ОД}_i - \text{ОВ}_i, \quad (1.4)$$

де $\Pi_{\text{од}}$ – прибуток від операційної діяльності;

ВП – валовий прибуток;

ОД_i – інші операційні доходи;

ОВ_i – інші операційні витрати.

Прибуток від інвестиційної діяльності відображає підсумковий фінансовий результат від операцій з необоротними активами (придбання, будівництво або продаж основних засобів і нематеріальних активів), а також від операцій із короткостроковими фінансовими інвестиціями, що не належать до еквівалентів грошових коштів.

Прибуток від фінансової діяльності характеризує результат операцій, що трансформують структуру та обсяг власного й позикового капіталу підприємства, зокрема: залучення акціонерного капіталу, випуск облігацій, отримання та погашення кредитів або інших боргових зобов'язань.

Маржинальний прибуток характеризує суму чистого доходу від операційної діяльності за винятком суми змінних витрат:

$$\text{МП} = \text{ЧД}_{\text{од}} - \text{ЗВ}, \quad (1.5)$$

де МП – маржинальний прибуток;

$\text{ЧД}_{\text{од}}$ – чистий дохід від операційної діяльності;

ЗВ – змінні витрати.

Валовий прибуток відображає суму чистого доходу від реалізації за винятком собівартості реалізованої продукції:

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{С}_{\text{пр}}, \quad (1.6)$$

де ВП – валовий прибуток;

ЧД – чистий дохід;

$\text{С}_{\text{пр}}$ – собівартість продукції.

Чистий прибуток характеризує суму балансового (валового) прибутку, зменшеного на суму податкових платежів за його рахунок та розраховується за формулою:

$$\text{ЧП} = \Pi_{\text{зд}} - \text{ПНП}, \quad (1.7)$$

де ЧП – чистий прибуток;

$P_{зд}$ – прибуток від звичайної діяльності;

ПНП – податок на прибуток .

Номинальний прибуток являє собою номінально одержану за певний період сума прибутку .

Реальний прибуток відображає розмір номінально отриманої його суми, скоректований на темп інфляції у відповідному періоді .

Нормальний прибуток - це рівень доходу, який після покриття всіх явних і неявних витрат дорівнює мінімальній ставці депозитного відсотка; він є індикатором того, що інвестування в бізнес є не менш вигідним, ніж розміщення коштів на банківському депозиті. Відповідно, прибуток, що не досягає цього показника, класифікується як низький, а той, що перевищує його - як високий.

Щодо подальшого використання коштів, то розподілений прибуток охоплює ту частину фінансового результату, яка вже спрямована на конкретні цілі, але ще не освоєна, тоді як нерозподілений прибуток - це залишок чистого доходу, що зберігається в розпорядженні підприємства після виплати дивідендів власникам, формування резервів чи збільшення статутного капіталу.

Отже, у зв'язку з тим, що отримання прибутку пов'язане з кількома напрямками діяльності підприємства, виділяють декілька видів класифікації прибутку. Кожен вид прибутку має свої характерні особливості та свій метод розрахунку.

1.3. Методи оцінки прибутковості сільськогосподарських підприємств

Ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання залежить від злагодженої взаємодії організаційних, трудових та матеріальних чинників, раціональне використання яких спрямоване на досягнення максимального прибутку. Кінцевий економічний підсумок цієї роботи втілюється у фінансових результатах, що мають вартісне вираження, проте для повноцінної оцінки успішності підприємства принципове значення мають показники рентабельності.

Ці відносні величини дозволяють визначити рівень прибутковості інвестованого капіталу, здійснених витрат чи отриманих доходів у відсотковому еквіваленті, надаючи користувачам інформацію про реальну ефективність управління ресурсами. Відносні показники, на відміну від абсолютних, забезпечують глибший аналіз результативності, оскільки демонструють обсяг отриманого прибутку або збитку в розрахунку на одиницю використаних ресурсів. Це дає змогу правильно зіставити рівень ефективності різних підприємств, незалежно від масштабів їхньої діяльності чи обсягів виробництва.

Оскільки прибуток відображає лише кількісний аспект діяльності, для прийняття зважених управлінських рішень дуже важливо аналізувати його рівень та динаміку. Тобто визначати рентабельність діяльності як усього підприємства, так і його окремих підрозділів. Рентабельність дозволяє оцінити якісну складову - наскільки ефективно кожен вкладений актив чи витрачена гривня генерують чистий дохід.

Шляга О. В., Шипуля Л. І. зазначають, рентабельність і прибуток пов'язані між собою і взаємозалежні. Тобто, зростання рентабельності свідчить про збільшення одержуваного прибутку і при зростанні прибутку створюються передумови для зростання рентабельності [30].

Багато науковців стверджують [8, 9, 25, 28], що всебічна оцінка фінансових результатів потребує комбінації класичних та вузькоспеціалізованих аналітичних інструментів. До найпоширеніших методів оцінки відносять: горизонтальний визначає абсолютні і відносні відхилення величин окремих видів фінансових результатів за звітний період, а також у динаміці за ряд років і дозволяє дати якісну характеристику виявлених змін;

- вертикальний передбачає вивчення показників структури фінансових результатів, тобто питомої ваги окремих видів доходів і витрат в загальному підсумку, а також оцінку змін, які відбуваються в структурі;
- трендовий - визначення тренду за інформацією декількох періодів, тобто основної тенденції у динаміці показників фінансових результатів;

- коефіцієнтний розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;
- факторний – дозволяє кількісно оцінити вплив окремих факторів на зміну кінцевого показника прибутку або рентабельності.

Водночас такі підходи, як економіко-математичне моделювання та функціонально-вартісний аналіз, на практиці використовуються значно рідше.

Основними джерелами інформаційного забезпечення аналізу фінансових результатів є: плани економічного та соціального розвитку суб'єктів господарювання; фінансовий план (розрахунковий баланс доходів і витрат); бізнес-план; фінансова звітність підприємства, зокрема, форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; дані статистичної звітності; дані бухгалтерського обліку (за рахунками 79 «Фінансові результати» та його субрахунками, 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», рахунками класів 7 «Доходи і результати діяльності» та 9 «Витрати діяльності»); облікові регістри та первинні документи; відповідні планові (нормативні) розрахунки; матеріали маркетингових досліджень; матеріали зовнішніх та внутрішніх перевірок тощо.

Запровадження П(С)БО №3 «Звіт про фінансові результати» зобов'язало аграрні підприємства проводити поетапний розрахунок прибутковості на основі даних форми №2. Цей алгоритм передбачає послідовне визначення таких показників: валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до та після оподаткування, і, зрештою, чистий прибуток, який є фінальним індикатором абсолютної ефективності роботи підприємства.

При проведенні аналізу фінансової звітності сільськогосподарських виробників за формою №2 слід урахувувати специфіку їхнього оподаткування. Зокрема, якщо підприємство є платником єдиного податку четвертої групи (колишній фіксований сільськогосподарський податок), то показники прибутку від звичайної діяльності до та після оподаткування будуть ідентичними, оскільки такий податок не залежить від обсягу отриманого прибутку.

Ця особливість суттєво спрощує порівняльний аналіз, проте вимагає від аналітика уваги до податкового статусу суб'єкта, щоб вірно інтерпретувати відсутність податкових витрат у звіті.

Для аналізу фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств особливе значення має статистична звітність за формою №50-сг, оскільки вона дозволяє деталізувати фінансові результати не лише в цілому по господарству, а й у розрізі окремих видів культур та галузей. Завдяки даним цієї форми можна розрахувати абсолютну прибутковість і відносні показники рентабельності для кожного виду продукції. Це дає змогу виявити ключові фактори, що генерують основну частку прибутку, і розробити адресні рекомендації щодо підвищення ефективності виробництва. Водночас суттєвим обмеженням цього джерела є нестабільність його структури: часті зміни у форматі звітності створюють певні труднощі для проведення коректного горизонтального аналізу та порівняння показників у довгостроковій динаміці.

На виробничих підприємствах, в тому числі і сільськогосподарських для визначення прибутку від реалізації зазвичай застосовують три основні методи: прямого розрахунку, розрахунку на основі витрат на одну гривню виробленої продукції, а також економічний (аналітичний) метод.

Сутність методу прямого розрахунку полягає у визначенні прибутку окремо за кожним видом продукції, що планується до випуску та продажу. Для цього використовують такі базові показники, як обсяг та асортимент передбачає детальний перелік і кількість одиниць товару; собівартість характеризує витрати на виробництво одиниці виробу; відпускна ціна, як встановлена вартість одиниці продукції (ціна виробника).

Метод розрахунку прибутку на основі витрат на 1 грн продукції належить до укрупнених підходів і зазвичай використовується для оцінки фінансових результатів підприємства в цілому. Він базується на зіставленні даних про фактичні витрати та обсяги реалізації минулого періоду з їхніми прогнозованими змінами в майбутньому. Основними особливостями цього методу є те, що дозволяє швидко оцінити прибутковість усієї випущеної або реалізованої продукції без деталізації за

видами, опирається на ретроспективні показники витрат та очікувану динаміку ринкових умов. При цьому, головним недоліком є неможливість виокремити вплив конкретних факторів (наприклад, зміну ціни на конкретний товар чи коливання собівартості сировини) на загальну суму прибутку.

Економічний (аналітичний) метод є найбільш досконалим інструментом планування, оскільки він дозволяє не лише спрогнозувати загальний обсяг прибутку, а й детально проаналізувати чинники, що зумовлюють його динаміку. На відміну від спрощених підходів, цей метод розкриває вплив коливань собівартості, змін у ціновій політиці, обсягів реалізації, а також трансформацій в асортименті та якості товарів.

Основною особливістю методу є роздільний розрахунок для двох категорій продукції: порівняної та непорівняної.

Порівнянна продукція - це товари, які вже випускалися підприємством у минулому періоді. Це дозволяє використовувати наявну базу даних для точного аналізу відхилень і прогнозування прибутку на основі ретроспективних показників.

Непорівнянна продукція - нові види виробів, які раніше не виготовлялися. Для них прибуток розраховується окремо, зазвичай на основі проектних показників собівартості та очікуваних ринкових цін [10].

Розрахунок прибутку за порівняною продукцією здійснюється в такій послідовності:

- визначається очікуваний базовий прибуток і базова рентабельність продукції;
- порівнянна продукція планового періоду визначається за собівартістю періоду, що передував плановому;
- виходячи з рівня базової рентабельності продукції розраховується прибуток за порівняною продукцією в плановому періоді;
- розраховується вплив окремих чинників на зміну прибутку в періоді, що планується.

Визначення базового прибутку ґрунтується на фактичних або очікуваних результатах попереднього періоду, які підлягають обов'язковому коригуванню для

забезпечення точності подальших прогнозів. Цей процес передбачає виключення впливу факторів, що втраять актуальність у плановому році, як-от коливання оптових цін, зняття певних товарів із виробництва або минулі зміни в собівартості та рентабельності.

Обчислення фінансового результату для непорівнянної (нової) продукції здійснюється або шляхом прямого розрахунку за наявності необхідних вихідних даних, або, у разі їх дефіциту, на основі показника середньої рентабельності по всьому підприємству [10].

Якщо розрахунок прибутку розглянутими вище методами здійснений виходячи із загального випуску продукції, то тоді ще окремо розраховується прибуток від реалізації продукції. При цьому обов'язково враховуються обчислена сума прибутку від випуску та зміна прибутку в залишках нереалізованої продукції. Можна застосувати таку формулу:

$$П_p = П_{зп} + П_v - П_{зк}, \quad (1.8)$$

де $П_p$ – прибуток від реалізації продукції;

$П_{зп}$ – прибуток у залишках нереалізованої продукції на початок планового періоду;

$П_v$ – прибуток від випуску продукції;

$П_{зк}$ – прибуток у залишках нереалізованої продукції на кінець планового періоду .

Визначення прибутку в залишках нереалізованої продукції можливе за допомогою методу прямого розрахунку, але через складність прогнозування точного асортименту залишків на кінець планового періоду частіше застосовують показник рентабельності. У такому разі прибуток у залишках на початок періоду обчислюють як добуток їхньої собівартості на середню рентабельність минулого року (або його четвертого кварталу), а для залишків на кінець періоду використовують прогнозовану середню рентабельність планового року.

Таким чином, метод прямого розрахунку є універсальним для більшості галузей, тоді як аналітичний підхід та оцінка на основі витрат на одну гривню продукції можуть бути ефективно адаптовані не лише для виробничої сфери, а й для підприємств, що надають послуги.

Показник рентабельності на сьогодні є важливим для залучення капіталу та успішного фінансування розвитку підприємства. Інвестори, акціонери та інші стейкхолдери приділяють значну увагу аналізу прибутковості підприємства. Ретельному дослідженню підлягає використання різних активів підприємства, оскільки підвищення їх віддачі дозволяє зменшувати його витрати.

Сучасна економічна наука має напрацьовану систему показників рентабельності, що дозволяють всебічно оцінити результативність роботи суб'єкта господарювання. Розрахунок цих показників є основою для прийняття стратегічних рішень, оскільки допомагає управлінцям визначити та підтримувати такий рівень прибутковості, який гарантує стійкість бізнесу.

Досягнення оптимальної рентабельності забезпечує підприємству подвійну перевагу. У короткостроковому періоді створюється фінансовий «запас міцності» (резерви), що дозволяє гнучко реагувати на ринкові коливання та операційні виклики, у довгостроковому - висока рентабельність стає індикатором не лише поточного успіху, а й потенціалу для подальшого розвитку, масштабування та інвестування у нові напрями.

В табл. 1.3. відображені основні показники рентабельності підприємства, алгоритм їх розрахунку та оптимальні значення.

Таблиця 1.3.

Показники оцінки рентабельності підприємства [6]

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Оптимальне значення	Економічна сутність
1	2	3	4
Рентабельність продажів	Відношення прибутку від операційної діяльності до виручки від реалізації	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує частку операційної діяльності у виручці від реалізації

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
Рентабельність операційної діяльності	Відношення прибутку від операційної діяльності до повної собівартості	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує роль операційної діяльності у собівартості виробленої продукції
Рентабельність діяльності	Відношення чистого прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує наявність можливостей підприємства до відтворення та розширення виробництва і характеризує прибутковість діяльності підприємства
Рентабельність діяльності до оподаткування	Відношення прибутку від усіх видів діяльності до оподаткування до повної собівартості	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує частку прибутку до оподаткування у собівартості виробленої продукції, характеризує вплив оподаткування на прибутковість фірми
Рентабельність капіталу	Відношення прибутку від усіх видів діяльності до оподаткування до вартості активів	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Характеризує ефективність сформованих активів
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до власного капіталу	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує частку чистого прибутку у власному капіталі та характеризує ефективність вкладення коштів у підприємство
Рентабельність активів	Відношення чистого прибутку до активів підприємства	Більше 0,2; має тенденцію до збільшення	Показує обсяг чистого прибутку на одну гривню активів та характеризує ефективність використання активів

Таким чином, у сучасній економічній науці прибуток і рентабельність розглядаються як взаємозалежні категорії, що одночасно виступають і головним орієнтиром, і результатом управлінської діяльності. Хоча ці показники тісно пов'язані між собою, першочерговим завданням будь-якого підприємства залишається саме створення прибутку. Саме тому стратегічні та оперативні рішення в управлінні підприємством базуються на оцінці перспектив майбутньої прибутковості як фундаментального критерію його успіху. Прибутковість (рентабельність) виступає визначальним чинником у формуванні прибутку сільськогосподарських, що зумовлює необхідність її глибокого аналізу для пошуку шляхів подальшого зростання. На відміну від прибутку, показники рентабельності забезпечують більш комплексне оцінювання кінцевих результатів, оскільки відображають реальну віддачу від витрачених ресурсів та ефективність різних напрямків діяльності - від виробничого до інвестиційного. Завдяки здатності демонструвати рівень окупності витрат, ці показники стають незамінним інструментом для обґрунтування інвестиційної стратегії, формування цінової політики та загального моніторингу господарської успішності підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ТОВ «ХЛІБОРОБ»

2.1. Загальна характеристика ТОВ «Хлібороб»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Хлібороб» (надалі - ТОВ «Хлібороб») провадить свою діяльність відповідно до законодавства України та внутрішніх нормативів, а у сфері зовнішньоекономічних відносин додатково керується профільними національними актами та нормами міжнародного права.

Засновниками Підприємства є Товариство з обмеженою відповідальністю «Украгробізнес» та «Естрон корпорейшн лімітед».

Головною метою ТОВ «Хлібороб» є ведення виробничо-господарської діяльності для забезпечення підприємств та приватних осіб необхідною продукцією, а також систематичне отримання прибутку від результатів своєї роботи.

Основними видами діяльності підприємства є: вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, дослідження і експериментальні розробки у сфері біотехнологій, оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами, оптова торгівля іншими продуктами харчування, у тому числі рибою, ракоподібними та молюсками, вантажний автомобільний транспорт, складське господарство, надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, виробництво олії та тваринних жирів, розведення великої рогатої худоби молочних порід, розведення свиней та інші [12].

Землекористування ТОВ «Хлібороб» площею 4,20 тис. га розташоване у зоні східного степу Кіровоградської області, де агрокліматичні умови є сприятливими для більшості сільгоспкультур. Господарство спеціалізується на зерно-м'ясо-молочному напрямку, зберігаючи стабільну структуру угідь, де 88,9% (3302 га) займає рілля, розміщена на плато та пологих схилах. Природні кормові угіддя

(сінокоси та пасовища) становлять лише 0,7% площі, а наявні багаторічні насадження представлені садом, що наразі перебуває у незадовільному стані.

Дані щодо обсягів виробництва продукції рослинництва досліджуваного підприємства наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз обсягів виробництва продукції рослинництва

Показники	2022 тис. грн.	2023 тис. грн.	2024 тис. грн.	відхилення			
				абсолютне, (+/-)		відносне, %	
				2023-2022	2024-2023	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Пшениця озима	4260	7070	9380	2810	2310	65,9	32,7
Ячмінь озимий	1220	2570	4300	1350	1730	110,6	63,3
Ячмінь ярий	1150	2810	5840	1660	3030	144	107
Соняшник	2580	5170	3990	2590	-1180	100	-22,8
Ріпак	2030	6010	16080	3980	10070	19,6	167
Кукурудза на зерно	2120	2120	2010	0	-110	0	-11
Гречка	-	-	5	-	-	-	-
Силос	-	35	19	-	16	-	-45,7
Сінаж	-	-	13	-	-	-	-
Інша продукція рослинництва	2	-	-	-	-	-	-
Всього	15440	26100	41970	-	-	-	-

Аналіз виробничих показників ТОВ «Хлібороб» свідчить про те, що пік продуктивності припав на 2024 рік, чому сприяло активне вирощування озимої пшениці, ріпаку, озимого ячменю та силосу. Натомість найнижчі результати було зафіксовано у 2022 році, що зумовлено припиненням посівів гречки, а також суттєвим скороченням обсягів виробництва соняшнику, сої, кукурудзи на зерно, сінажу та основних зернових культур через військові дії рф та закриття портів.

Попри високий рівень технічного оснащення, значний знос парку змушує ТОВ «Хлібороб» залучати орендовану техніку під час пікових навантажень. Кадровий потенціал підприємства складають 472 працівника, чий відносини з Товариством регулюються трудовими договорами, а система оплати праці та преміювання встановлюється господарством самостійно. Для забезпечення виробничого циклу сформовані спеціалізовані бригади механізаторів, трактористів-машиністів та комбайнерів, а інфраструктура включає власну ремонтну майстерню, зернотік і складські приміщення для зберігання продукції.

Ключовими перевагами ТОВ «Хлібороб» є вигідна логістична близькість до споживачів та інфраструктурних вузлів, низька собівартість продукції порівняно з конкурентами, значний практичний досвід та ефективне управління. З огляду на стратегічну важливість системи формування і використання прибутку, подальший аналіз діяльності підприємства зосереджується на фінансово-економічній оцінці та дослідженні механізмів формування та розподілу прибутку і забезпеченні рентабельності діяльності.

2.2. Оцінка фінансового стану та показників рентабельності підприємства

Фінансовий стан є ключовим індикатором конкурентоспроможності підприємства, що відображає його здатність своєчасно виконувати власні зобов'язання та формується як результат усієї господарської діяльності. Об'єктивний аналіз цього стану потребує не поодиноких індикаторів, а комплексного підходу, оскільки лише розгалужена система показників дозволяє всебічно оцінити надійність підприємства як фінансового партнера. Такі дані є критично важливими для контрагентів при прийнятті рішень про доцільність встановлення або подальшого розвитку економічних відносин із суб'єктом.

Оцінка показників майнового стану ТОВ «Хлібороб» у 2023-2024 роках подана в табл. 2.2

Таблиця 2.2

Показники майнового стану ТОВ «Хлібороб» у 2023-2024 роках

Показник	Значення показника		Відхилення 2023-2024 рр. (+/-)
	2023	2024	
Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	0,15	0,19	+0,04
Частка основних засобів в активах	0,15	0,1	-0,05
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,58	0,61	+0,03
Частка оборотних виробничих активів	0,13	0,17	+0,04
Коефіцієнт мобільності активів	5,4	8,04	+2,64

Для наочності розраховані показники майнового стану відображено на рис.

2.1.

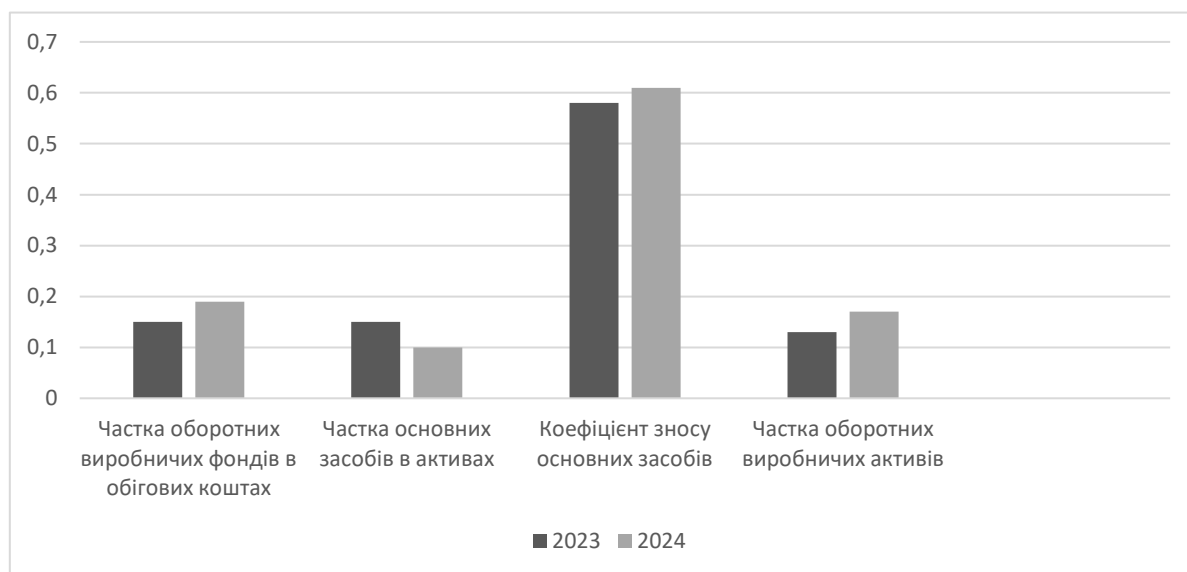

Рис. 2.1 Динаміка показників майнового стану ТОВ «Хлібороб» у 2023-2024 роках

Аналіз динаміки показників майнового стану (табл. 2.2) свідчить про їх загальне зростання, за винятком частки основних засобів у активах, що продемонструвала зниження. Водночас негативною тенденцією є підвищення коефіцієнта зносу основних фондів, що створює ризики для майбутньої прибутковості та може послабити конкурентні переваги підприємства на ринку.

Наступним етапом аналізу є розрахунок показників ділової активності підприємства за 2023-2024 роки. Результати розрахунків коефіцієнтів ділової активності суб'єкта господарювання зведено у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Показники ділової активності ТОВ «Хлібороб» у 2023-2024 роках

Показник	Значення показника		Відхилення 2023-2024 рр. (+/-)
	2023	2024	
Фондовіддача	0,37	0,67	+0,3
Коефіцієнт оборотності обігових коштів (бороти)	0,6	0,55	-0,05
Коефіцієнт оборотності готової продукції (оборотів)	41,9	1,48	-40,42

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Хлібороб» за 2023–2024 роки виявив негативні тенденції. Зокрема, частка виторгу на одиницю обігових коштів скоротилася на 0,05, а коефіцієнт оборотності готової продукції продемонстрував критичне падіння на 96,5%. Попри незначне зростання фондовіддачі, загальна ситуація потребує поглибленого дослідження. А це зумовлює необхідність розрахунку коефіцієнтів фінансової стійкості для комплексної оцінки стабільності підприємства.

Для того, щоб об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства необхідно насамперед визначити структуру формування активів підприємства, а саме треба розрахувати співвідношення власних коштів та зовнішніх зобов'язань. У цьому контексті ключовою аналітичною характеристикою стає фінансова незалежність, яка відображає ступінь автономності суб'єкта господарювання від зовнішніх запозичень.

Розраховані показники фінансової стійкості ТОВ «Хлібороб» за 2023-2024 роки зведено у табл. 2.4.

**Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Хлібороб»
за 2023-2024 роки**

Показники	Умовні позна- чення	Значення показника		Відхилення 2023-2024 рр. (+/-)
		2023	2024	
Коефіцієнт фінансової незалежності	$K_{ф.н.}$	0,94	0,72	-0,22
Коефіцієнт грошової платоспроможності	$K_{гр.п}$	0,03	0,002	-0,028
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	$K_{р.п}$	12,8	1,4	-11,4
Коефіцієнт ліквідності платоспроможності	$K_{л.п}$	15,4	3,2	-12,2
Коефіцієнт рентабельності продукції	$K_{р.п}$	-	0,06	+0,06

Для наочності розраховані показники фінансової стійкості відображено на рис. 2.2.

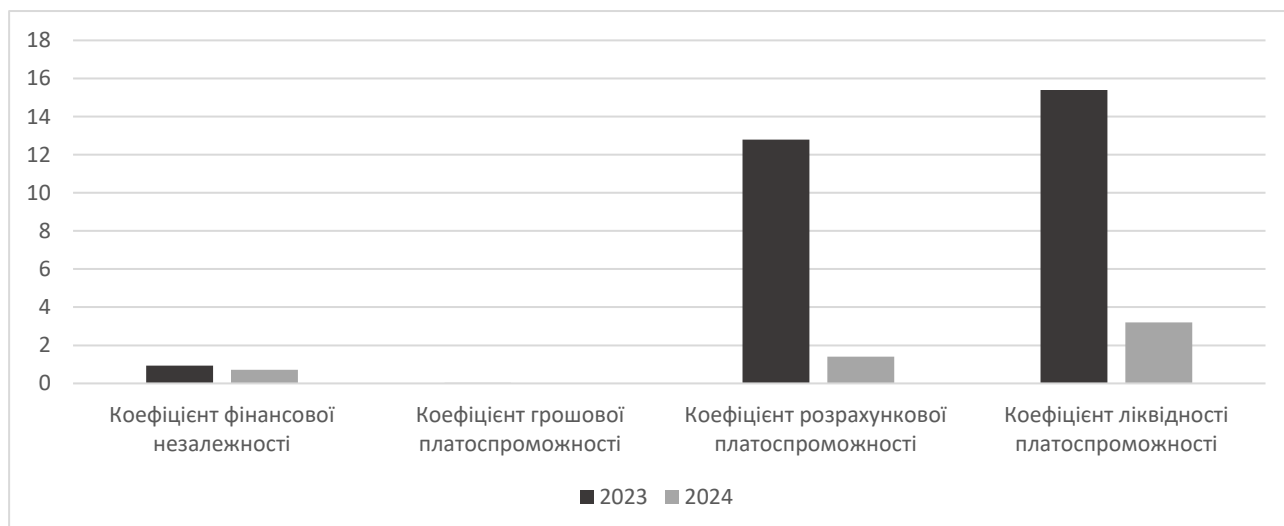

Рис. 2.2 Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Хлібороб» у 2023-2024 роках

Аналіз розрахованих показників свідчить про наступне. Коефіцієнт фінансової незалежності ($K_{ф.н.}$) демонструє негативну динаміку. За нормативами ніж вище значення цього показника, тим кращий фінансовий стан підприємства і

значення коефіцієнта має перевищувати 0,5. На аналізованому підприємстві даний показник більше 0,5 проте поступово знижується. Тобто, за період 2023-2024 роки спостерігаємо посилення фінансової залежності ТОВ «Хлібороб». Така ситуація негативно впливає на конкурентоспроможність підприємства.

Коефіцієнт грошової платоспроможності ($K_{гр.п}$) (коефіцієнт абсолютної ліквідності) також має негативну динаміку. Значення коефіцієнта має бути в межах 0,2-0,35. При цьому, розрахунок показав, що коефіцієнт грошової платоспроможності є набагато меншим за нормативне значення, і має стійку тенденцію до зменшення.

Розрахований коефіцієнт ліквідності платоспроможності ($K_{л.п}$) характеризує здатність підприємства погасити всі свої зобов'язання і повинен перевищувати 1. Бачимо, що у ТОВ «Хлібороб» даний коефіцієнт має значення більше 1, проте стрімко падає у 2024 році порівняно із 2023 роком на 79,2% . Це свідчить про ускладнення фінансової ситуації на підприємстві та збільшення суми поточних зобов'язань.

Для оцінки інвестиційної привабливості підприємства ключовим є порівняння рентабельності його власного капіталу із доходністю альтернативних фінансових інструментів, зокрема із середньою ставкою за депозитами НБУ за 2024 рік. Аналіз динаміки ТОВ «Хлібороб» демонструє помітне зниження ефективності його діяльності: рентабельність продажів за валовим прибутком скоротилася з 28,7% у 2023 році до 24,3% у 2024 році (- 4,4 %), що свідчить про зростання собівартості або тиск на ціноутворення. Значно тривожнішим є стрімке падіння рентабельності продажів за чистим прибутком - майже вдвічі: з 41,3% до 21,5% (-19,8%). Це вказує на суттєве збільшення операційних, фінансових або інших податкових витрат компанії у 2024 році. Водночас варто зауважити, що у 2023 році чиста рентабельність перевищувала валову, що зазвичай свідчить про наявність значних нетипових доходів, які не пов'язані з основними продажами (наприклад, курсові різниці або продаж активів), і які зникли у 2024 році. Попри це загальне погіршення показників, можна припустити: якщо рентабельність власного капіталу компанії все ще залишається вищою за середню доходність банківських депозитів,

це підтверджує доцільність інвестицій, оскільки добробут власників бізнесу продовжує зростати швидше, ніж у середньому по фінансовому ринку.

Аналіз фінансових показників ТОВ «Хлібороб» за 2023-2024 роки вказує на складне фінансове становище підприємства, зумовлене стрімким зростанням поточних зобов'язань, що негативно позначається на його платоспроможності та рентабельності. Для стабілізації ситуації, що склалася та переходу до ефективнішого режиму функціонування керівництву необхідно активізувати пошук внутрішніх резервів і невикористаних можливостей, які дозволять прискорити темпи розвитку господарства.

2.3. Аналіз формування фінансових результатів та розподілу прибутку ТОВ «Хлібороб»

Фінансові результати є ключовим індикатором ефективності бізнесу, який в аграрному секторі формується переважно через операційну та сільськогосподарську діяльність і безпосередньо визначає фінансову незалежність та потенціал до розширеного відтворення. Прибуток, як основне джерело власного капіталу, забезпечує потреби розвитку підприємства, при цьому чинний порядок його розподілу передбачає виконання зобов'язань перед державним бюджетом та подальший розподіл залишку між власниками й інвесторами згідно з договірними умовами.

У сучасних ринкових умовах прибуток є результатом поєднання підприємницького хисту, кадрового потенціалу та інвестованого капіталу, що зумовлює його цільове спрямування на інновації, технічну модернізацію, оплату праці та зміцнення внутрішніх фондів. Для детального аналізу ефективності цих процесів у ТОВ «Хлібороб» необхідно провести розрахунки, які дозволять визначити рівень, динаміку та структуру фінансових результатів підприємства (табл.2.5).

Аналіз фінансових результатів ТОВ «Хлібороб» за 2023-2024 рр.

Показник	Період		Зміна	
	2023	2024	тис. грн.	2024 до 2023, %
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	87869	115298	+27429	+31,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	109154	89207	-19947	-18,3
Валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	-	26091	+26091	+100
Адміністративні витрати, тис. грн.	3307	11142	+7835	+236,9
Витрати на збут, тис. грн.	-	7544	+7544	+100
Собівартість реалізованої продукції з урахуванням адміністративних витрат і витрат на збут, тис. грн.	112461	107893	-4568	-4,06
Прибуток від реалізації, тис. грн.	-24592	7405	+31997,0	+130
Інші операційні доходи, тис. грн.	11025	2170	-8855,0	-80,3
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	-13567	9575	+23142	+170,0
Прибуток від участі в капіталі, тис. грн.	-	-	-	-
Інші фінансові доходи, тис. грн.	-	-	-	-
Прибуток від звичайної діяльності, тис. грн.	-13567	9575	+23142	+170,0
Чистий прибуток, тис. грн.	-16145	8438	+8438	+100
Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація), тис. грн.	1814	12396	+10582	+58,3

Згідно з даними табл. 3.3, у звітному періоді чистий прибуток зріс на 8438 тис. грн, що стало наслідком збільшення операційного прибутку на 23142 тис. грн завдяки нарощуванню обсягів реалізації та оптимізації виробничих витрат. Попри позитивну динаміку грошового потоку, який зріс на 58,3%, негативним аспектом залишається абсолютне та відносне зростання адміністративних витрат і витрат на збут у розрахунку на одиницю доходу.

Проведення структурного аналізу звіту про фінансові результати дозволяє оцінити роль і характер змін у доходах та витратах підприємства, а також визначити ключові чинники, що вплинули на формування кінцевих показників діяльності та рівень рентабельності продажів у порівнянні з попереднім періодом.

Тому проаналізуємо динаміку абсолютних величин показників формування фінансових результатів ТОВ «Хлібороб» (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

**Динаміка показників формування прибутку ТОВ «Хлібороб»
за 2023-2024 рр.**

Показники	Роки		Відхилення,	
	2023	2024	Абсолютне, (+/-)	Відносне, %
Валовий прибуток, тис. грн.	-	26091	+26091	+100
Собівартість, тис. грн.	(109154)	(89207)	-19947	-18,3
Фінансові витрати, тис. грн.	-	-	-	-
Прибуток від реалізації, тис. грн.	87869	115298	+27429	+31,2
Прибуток до оподаткування	-	8438	+8438	+100
Чистий прибуток, тис. грн.	(16145)	8438	+8438	+100

Аналіз динаміки показників формування прибутку ТОВ «Хлібороб» за 2023–2024 роки свідчить про позитивну зміну фінансових результатів, що підтверджує загальне підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Завершивши дослідження динаміки абсолютних величин формування прибутку, перейдемо до проведення ущільненого аналізу звіту про прибутки та збитки на основі даних табл. 2.7.

Таблиця 2.7.

Ущільнений аналіз прибутків і збитків ТОВ «Хлібороб» за 2023-2024 рр.

Показники	В тис. грн.			Темп приросту, %	Структура, %		
	2023	2024	Відхил.		2013	2014	Відхил.
Прибуток від реалізації	87869	115298	+27429	+31,2	100	87,9	187,9
Прибуток до оподаткування	-	8438	+8438	+100	-	100	100
Чистий прибуток	-	8438	+8438	+100	-	100	100

Згідно з даними табл. 2.7, у 2024 році зафіксовано зростання прибутку від реалізації та чистого прибутку порівняно з попереднім роком.

Таким чином, проведений аналіз фінансового стану, а також процесів формування та розподілу прибутку підтверджує загальне покращення результатів діяльності ТОВ «Хлібороб», проте виявляє суттєве збільшення поточних зобов'язань. З огляду на потенційні ризики для майбутньої стабільності, підприємству необхідно розробити стратегічні заходи для забезпечення сталого розвитку шляхом подальшого підвищення рівня прибутковості.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ТА ДОВГОСТРОКОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ХЛІБОРОБ»

3.1. Удосконалення механізму розподілу та використання прибутку

Світова фінансова криза та нестабільність вітчизняної економіки спровокували деструктивні зміни в більшості галузей України, що призвело до різкого падіння прибутковості підприємств. Головним чинником масової збитковості став неефективний менеджмент, орієнтований лише на короткострокову вигоду за повної відсутності стратегічного управління, планування та прогнозування. Ситуацію суттєво погіршили ігнорування критично низької платоспроможності та нехтування високими фінансовими ризиками, що врешті-решт заблокувало можливості для сталого розвитку суб'єктів господарювання.

Аналіз системи формування та розподілу прибутку ТОВ «Хлібороб» виявив потребу в модернізації управлінських інструментів для адаптації до сучасних економічних та безпекових реалій. Пропоноване вдосконалення базується на поєднанні тактичного оперативного контролю та стратегічного планування, що дозволяє збалансувати фінансові інтереси підприємства. Ключовим аспектом є наукове обґрунтування пропорцій розподілу чистого прибутку між фондами виробничо-технічного та соціального розвитку, резервним капіталом і виплатами власникам (дивідендами). Окрім інвестиційного та стимулюючого спрямування, прибуток має забезпечувати виконання зобов'язань за кредитами, покриття штрафних санкцій та фінансування благодійних ініціатив, що в сукупності гарантуватиме фінансову стійкість і сталий розвиток ТОВ «Хлібороб».

Ефективний розподіл прибутку має базуватися на комплексному балансі стратегічних цілей та поточних потреб підприємства. Основними пріоритетами має бути стратегічна відповідність та капіталізація, які передбачають спрямування прибутку згідно з вектором розвитку компанії, що включає модернізацію матеріально-технічної бази, поповнення обігових коштів для підвищення

платоспроможності та забезпечення зростання ринкової вартості бізнесу в обох перспективах.

Обов'язково мають бути враховані інтереси стейкхолдерів. Це надасть можливість підвищення добробуту власників через зважену дивідендну політику, що одночасно стимулює інвестиційну привабливість, а також залучення персоналу до розподілу результатів праці для зростання їхньої трудової активності.

Підприємством має бути забезпечена фінансова стійкість та соціальна відповідальність через формування резервного капіталу та цільових фондів для мінімізації ризиків, реалізація програм соціального розвитку та стабільне поповнення внутрішніх фінансових ресурсів підприємства.

Для забезпечення довгострокової життєздатності бізнесу розподіл прибутку має підпорядковуватися наступним стратегічним завданням:

- максимізація вартості та ефективності. Пріоритетне фінансування ключових бізнес-процесів для досягнення стабільної прибутковості та зростання ринкової ціни підприємства;
- масштабування та інновації. Створення нових і розширення чинних напрямків діяльності, що дозволяє бізнесу виходити на нові рівні розвитку;
- інвестиційний потенціал. Концентрація виробничих потужностей та капіталу для формування потужного внутрішнього ресурсу, необхідного для майбутніх проривів;
- адаптивність та стійкість. Формування реальних фінансових гарантій та розробка сценаріїв розвитку, що забезпечують стабільність підприємства навіть за умови різких змін ринкового середовища.

Процес управління розподілом та використанням прибутку має здійснюватися як послідовний цикл, що охоплює сім ключових етапів: від створення ґрунтовної інформаційної бази та проведення ретроспективного аналізу з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників до визначення пріоритетних напрямів розподілу згідно зі стратегічними цілями підприємства. На завершальних стадіях розробляється система конкретних управлінських рішень, забезпечується жорсткий контроль за їхнім виконанням та проводиться фінальне корегування

стратегії розподілу на основі отриманих результатів, що гарантує максимальну ефективність використання фінансових ресурсів у майбутньому.

Для побудови ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління прибутком необхідно реалізувати комплексний підхід, що включає:

- методологічну підготовку - формування системи кількісних показників, ідентифікацію внутрішніх і зовнішніх факторів впливу та розрахунок планових параметрів прибутковості як для окремих підрозділів, так і для підприємства в цілому.

- інформаційний менеджмент - систематичне збирання й обробку даних усіх видів обліку (бухгалтерського, управлінського, статистичного) із суворим дотриманням стандартів якості, достовірності та оперативності отриманих відомостей.

- аналітичну обробку - використання сучасних технічних засобів і методик для проведення факторного аналізу складу прибутку, що дозволяє виявити приховані резерви зростання та визначити стратегічні шляхи підвищення ефективності господарської діяльності.

На рис. 3.1 відображено процес формування прибутку підприємства, який пов'язаний зі здійсненням операційної, фінансової та інвестиційної діяльності (рис. 3.1).

Основними стратегічними напрямками оптимізації цільової структури використання прибутку є:

- пріоритетність розвитку та безпеки. Акцент на капіталізації прибутку для стимулювання масштабування бізнесу, а також розрахунок і формування оптимального резервного капіталу для мінімізації фінансових ризиків.

- стимулювання та соціальний вектор. Оптимізація фонду споживання та матеріального заохочення персоналу, що безпосередньо корелює з підвищенням продуктивності праці та зростанням майбутніх доходів.

- фінансова дисципліна та планування. Перехід до детального бюджетування розподілу прибутку з чіткими кошторисами та термінами, а також створення умов для усунення нецільових витрат (наприклад, на сплату штрафних санкцій).

– аналітичний контроль. Впровадження системи постійного моніторингу виконання планів, проведення факторного аналізу прибутковості та активний пошук внутрішніх резервів для максимізації фінансових результатів у майбутніх періодах.

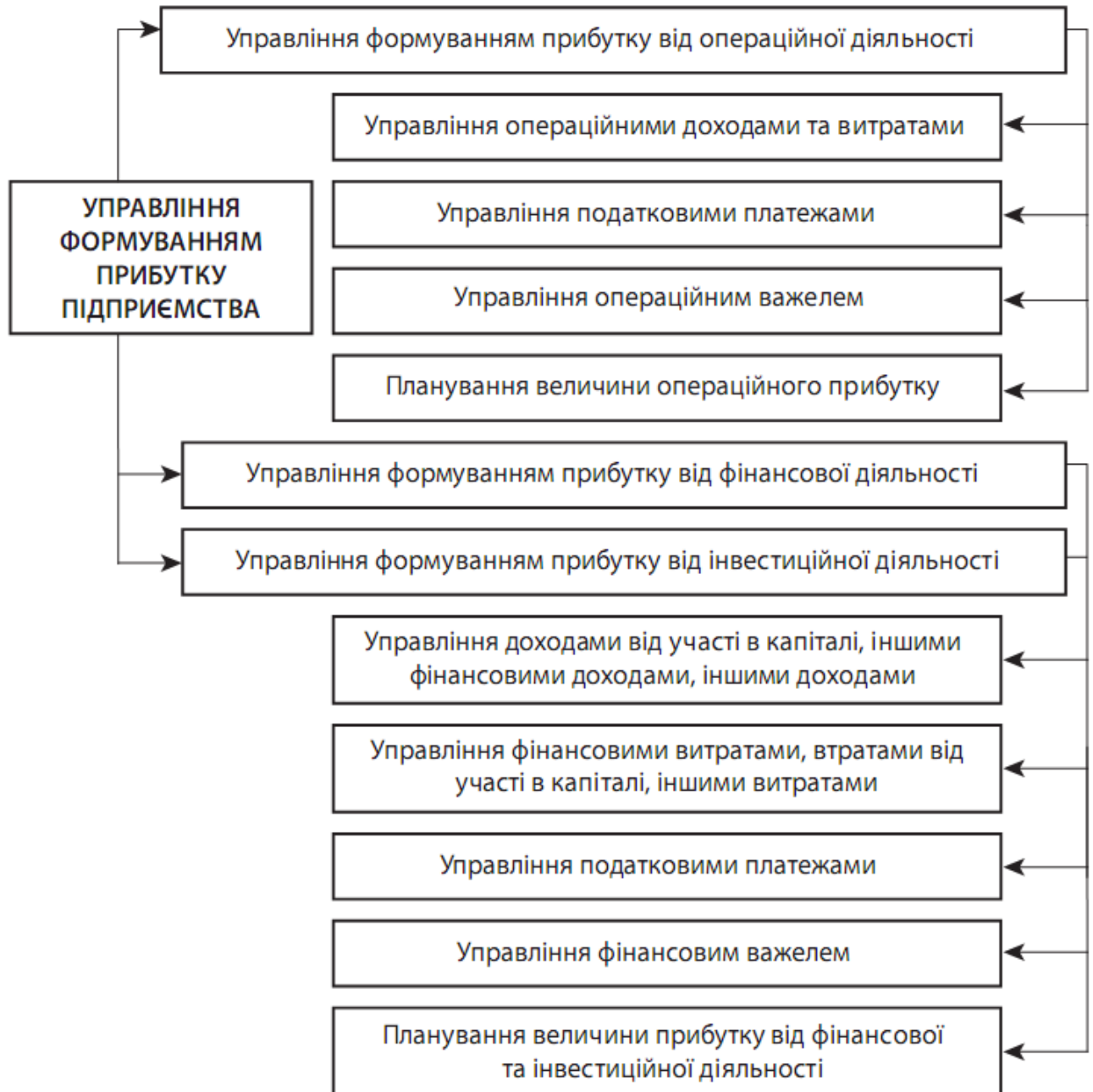

Рис.3.1 Структура управління формуванням прибутку ТОВ «Хлібороб»

Для забезпечення ефективного управління прибутком процес менеджменту має відповідати таким ключовим принципам:

- системна інтеграція. Управління прибутком не є ізольованим процесом; воно тісно пов'язане з фінансовим, інвестиційним, виробничим менеджментом та управлінням персоналом, оскільки будь-яке рішення в цих сферах прямо чи опосередковано впливає на фінансовий результат.

- комплексність рішень. Формування та використання прибутку розглядається як єдина система взаємозалежних дій, де кожне окреме рішення спрямоване на підвищення загальної результативності підприємства.

- висока адаптивність та динамізм: Система управління повинна миттєво реагувати на коливання зовнішнього ринкового середовища, зміни ресурсного потенціалу та трансформації внутрішніх бізнес-процесів.

- багатоваріантність та альтернативність: Кожне управлінське рішення має розроблятися у кількох варіантах. Вибір оптимального сценарію здійснюється на основі системи критеріїв, що відповідають поточній політиці підприємства.

- стратегічна спрямованість: Пріоритет завжди надається довгостроковим цілям та місії компанії. Будь-які проєкти, що обіцяють миттєву вигоду, але суперечать стратегії розвитку, мають бути відхилені або переглянуті.

Отже, впровадження комплексних підходів до управління прибутком ТОВ «Хлібороб» забезпечить синергетичний ефект для розвитку бізнесу. З одного боку, це дозволить оптимізувати внутрішні процеси, що призведе до зростання рентабельності виробництва та підвищення інвестиційної привабливості підприємства для зовнішніх партнерів. З іншого - стратегічно зважений розподіл ресурсів зміцнить ринкові позиції компанії та створить надійний фундамент для довгострокової конкурентоспроможності в аграрному секторі.

3.2. Підвищення рівня прибутковості діяльності підприємства шляхом оптимізації витрат

У ринковому середовищі ефективне формування та управління витратами стають критичними факторами зміцнення конкурентоспроможності підприємства. Життєздатність суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від точності

економічних розрахунків щодо джерел фінансування, раціонального використання майна та об'єктивної оцінки доходів і прибутковості. Саме тому стратегічна організація діяльності має базуватися на принципі повної окупності витрат і забезпеченні стабільного прибутку, що є головним показником фінансової привабливості та сталого розвитку бізнесу.

Виробнича діяльність підприємства супроводжується споживанням ресурсів, що трансформуються у витрати: від вартості сировини та матеріалів до оплати праці персоналу та амортизації необоротних активів. Сукупність цих витрат живої та уречевленої праці формує повну собівартість господарської діяльності. Специфіка ТОВ «Хлібороб» полягає в тому, що його функціонування відбувається в умовах підвищеного ризику та невизначеності, властивих аграрному сектору, що вимагає особливих підходів до управління виробничими витратами, які суттєво відрізняються від методів, що застосовуються в інших галузях національної економіки.

Розвиток виробництва базується не лише на збільшенні обсягу ресурсів, а й на якісному підвищенні ефективності їхньої експлуатації. У межах загальної стратегії ТОВ «Хлібороб» критично актуальним стає впровадження системи управління витратами, що одночасно забезпечує мінімізацію видатків та максимізацію темпів приросту прибутку. В умовах нестабільного ринку здатність керівництва адекватно та оперативно трансформувати управлінську модель у відповідь на виклики конкурентного середовища є вирішальним чинником забезпечення фінансової стійкості та успішного функціонування підприємства.

Ефективне керівництво ТОВ «Хлібороб» можливе лише за наявності якісного інформаційного підґрунтя, оскільки дефіцит даних змушує менеджмент покладатися на інтуїцію, що критично підвищує ризики помилок. Сьогодні виникла об'єктивна потреба у вдосконаленні методів стратегічного управління, зокрема в частині оптимізації витрат та їхнього аналітичного забезпечення. Враховуючи тиск зовнішнього середовища, особливу увагу слід приділити поточному управлінню на рівні окремих видів продукції та центрів відповідальності. Зрештою, саме гнучка система управління витратами стає фундаментом для прийняття обґрунтованих

рішень, що дозволяють підприємству підтримувати високу конкурентоспроможність у мінливих економічних умовах.

Система управління витратами відіграє ключову роль у налагодженні внутрішньогосподарського менеджменту, створюючи надійний механізм для планування, контролю та глибокого аналізу фінансових потоків. Аналіз перспектив ТОВ «Хлібороб» підтверджує потенціал усіх його підрозділів, проте для максимізації загального результату необхідна диференціація стратегій за видами продукції:

- зерновиробництво (пріоритетний напрям). Оскільки цей сегмент займає лідируючі позиції, доцільно обрати стратегію розвитку та зміцнення конкурентних переваг.

- шляхи оптимізації. Підвищення врожайності пшениці через суворе дотримання агротехнічних стандартів та розширення посівних площ шляхом заміщення збиткових культур.

- економічний ефект. Раціональний перерозподіл матеріальних засобів, транспорту та трудових ресурсів дозволить не лише наростити обсяги виробництва, а й забезпечити максимально високий кінцевий фінансовий результат.

Актуальні екологічні та економічні виклики змушують аграріїв шукати баланс між інноваційними технологіями вирощування та використанням сучасних машинних комплексів, які водночас підвищують родючість ґрунтів і мінімізують енергозатрати. Ефективність діяльності ТОВ «Хлібороб» безпосередньо залежить від рівня ресурсного забезпечення: хоча інтенсифікація виробництва збільшує витрати на одиницю площі, вона суттєво знижує собівартість центнера готової продукції за рахунок вищої врожайності. У зв'язку з цим пропонується впровадження нової ресурсозберігаючої технології виробництва озимої пшениці, яка через порівняльний аналіз із чинною методикою дозволить визначити найбільш економічно вигідний шлях розвитку та забезпечити підприємству максимальний фінансовий результат.

Собівартість вирощування озимої пшениці при запропонованій технології, при урожайності пшениці 50 ц/га наведено у табл. 3.1.

**Планова собівартість вирощування озимої пшениці за
ресурсозберігаючою технологією у ТОВ «Хлібороб» на 2026 рік**

Показник	На 100 га посіву	На 1 га посіву	На 1 ц продукції	Структура витрат,%
Витрати праці, люд.-год.	440	4,40	0,09	-
Заробітна плата (основна, додаткова) з нарахуваннями, грн.	30145	301,45	6,03	4,99
Насіння, грн.	81392	813,92	16,28	13,5
Мінеральні добрива, грн.	108522	1085,22	6,13	18,0
Засоби захисту рослин, грн.	120580	1205,80	24,12	20,0
Паливно-мастильні матеріали, грн.	72348	723,48	14,47	11,9
Амортизаційні відрахування, грн.	48232	482,32	9,65	8,0
Ремонт основних засобів, грн.	27131	271,31	5,43	4,50
Транспортні витрати, грн.	7838	78,38	1,57	1,30
Плата за оренду земельних ділянок, грн.	54261	542,61	10,85	9,0
Інші матеріальні витрати, грн.	24116	241,16	4,82	4,0
Страхові платежі, грн.	9646	96,46	1,93	1,6
Загальновиробничі витрати, грн.	18693	186,93	3,74	3,0
Разом виробничі витрати (виробнича собівартість), грн.	602904	6029,04	120,58	100,0

Аналіз технології виробництва озимої пшениці (табл. 3.1) при умові високого ресурсного забезпечення свідчить про високу ефективність вкладеного капіталу. Значні витрати, що становлять 602904 грн., дозволяють знизити витрати на виробництво 1 ц пшениці до 120,58 грн. в той час, коли навіть фактично 1 ц зерна у ТОВ «Хлібороб» у 2024 р. становить 198,37 грн. Витрати праці на весь обсяг робіт складуть лише 443,5 люд.-год.

Найбільшу питому вагу цих витрат віднесено на мінеральні добрива (18,0 %), засоби захисту рослин (20 %), паливно-мастильні матеріали (11,9 %), насіння

(13,5 %) тобто основну частину ресурсів вкладено в забезпечення високої родючості ґрунту, урожайності, високим валовим зборам, а не на обслуговування виробничого процесу, що є досить позитивним фактором, адже в даний час підприємства намагаються економити і при цьому досягати найбільш економічно-ефективних результатів.

Розрахуємо економічну ефективність застосування даної технології у ТОВ «Хлібороб» (табл. 3. 2).

Таблиця 3.2

Економічна ефективність застосування нової технології виробництва озимої пшениці у ТОВ «Хлібороб»

Показники	Фактичні дані 2024 р.	План, 2026 р.	Відхилення, (+/-)
Площа посіву, га	610	610	-
Урожайність, ц/га	45,7	50	4,3
Валовий збір, ц	27877	30500	2623
Повна собівартість усієї продукції, тис. грн.	5530	3677,7	-1852,3
Повна собівартість 1 ц, грн.	198,37	120,58	-77,79
Ціна 1 ц, грн.	620,0	620,0	0
Вартість валової продукції, грн.	17283,7	18910	+1626,3
Валовий прибуток, грн.	11753,7	15232,3	+3478,6
Рівень рентабельності виробництва, %	212,5	414,2	+201,7

Застосування нової ресурсозберігаючої технології виробництва озимої пшениці у ТОВ «Хлібороб» дасть змогу збільшити обсяг валового прибутку на виробництві даної культури на 3478,6 тис. грн, в той час, як рівень рентабельності зросте порівняно із 2024 р. на 201,7 в.п. і становитиме 414,2 %.

З метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва молока, яке є одним із ключових напрямків діяльності ТОВ «Хлібороб», запропоновано оснастити молочнотоварну ферму сучасним холодильним устаткуванням, оскільки відсутність належного охолодження наразі залишається єдиною невирішеною перешкодою для переходу підприємства на випуск продукції,

яка відповідає європейським стандартам.

Це дозволить реалізовувати на молокопереробні заводи якісне молоко. Надбавка до ціни термостійкого екологічно чистого молока становитиме не менше 15 %. Для цього пропонується купити закордонне холодильне устаткування. Також, пропонуємо купити закордонний змішувач кормів. Особливістю використання кормозмішувачів є те, що при його експлуатації спостерігається зростання надоїв молока за рік в середньому на 5 ц з розрахунку від однієї корови. Реалізація даного проекту у ТОВ «Хлібороб» створить можливості не тільки збільшити обсяги, але й підвищити якість молока та забезпечить репутацію підприємства на ринку та високу конкурентоспроможність у майбутньому.

Визначимо економічну ефективність додаткових витрат у галузі молочного скотарства, як основної рушійної сили забезпечення конкурентоспроможності ТОВ «Хлібороб» на ринку молока. В основі проекту: купівля кормозмішувача Faresin Magnum (вартість – 655,0 тис. грн.), холодильного устаткування Mueller 2080 (вартість 453,0 тис. грн.), а також оптимізація кормового раціону корів дійного стада. Реалізовувати господарство повинно термостійке молоко високої якості (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Економічна ефективність додаткових витрат у молочному скотарстві
ТОВ «Хлібороб»**

Показники	2024	План на 2026	Відхилення, (+/-)
1	2	3	4
Кормозмішувач Faresin Magnum тис.грн.	-	655,0	-
Холодильне устаткування Mueller 2080, тис. грн.	-	453,0	-
Амортизаційні відрахування, 15%	-	166,2	-
Технічне обслуговування, 6,5%	-	72,0	-
Кількість корів, усього голів	400	400	-
Надій на одну корову, ц	54,8	59,8	+5,0
Ціна реалізації, грн./ц	1550,0	1700,0	+150,0

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4
Валовий надій, ц	21920	23920	+2000,0
Обсяг реалізації, ц	19837,6	21647,6	+1810,0
Валовий дохід (виручка), тис. грн.	30748,3	36800,9	+6052,6
Повна собівартість тис. грн.	23652,0	27100,5	+3448,5
в т.ч. додаткові витрати, тис. грн.	-	2450,0	-
Прибуток, тис. грн.	7096,3	9700,4	+2604,1
Рівень рентабельності, %	30,0	35,8	+5,8

Таким чином, здійснення додаткових капіталовкладень у молочне скотарство ТОВ «Хлібороб» забезпечить підприємству одержання 2604,1 тис. грн надпланового прибутку. Цей ефект буде досягнутий завдяки впровадженню кормозмішувача та оптимізації раціонів відгодівлі, що дозволить збільшити річну продуктивність кожної корови на 5 ц (забезпечивши загальний приріст валового надою на 2 000 ц). Крім того, завдяки підвищенню якості та термостійкості молока, ціна його реалізації зросте на 150 грн/ц, без урахування загальної тенденції до подорожчання сировини на ринку у 2026 році.

Отже, оперативне впровадження інтенсивних та енергоощадних технологій суттєво підвищить загальну економічну ефективність діяльності підприємства. Головною перевагою запропонованих рішень є оптимізація виробничих витрат і зниження собівартості продукції, оскільки перехід на інноваційні, раціональні та агрономічно обґрунтовані методи господарювання є ключовим інструментом успішного управління витратами та забезпечення прибутковості ТОВ «Хлібороб».

ВИСНОВКИ

Прибуток виступає базовим показником ефективності та головною метою функціонування підприємства в умовах ринкової самостійності, забезпечуючи баланс інтересів держави, власників і трудового колективу. Водночас відсутність якісного економічного аналізу, невміння виявляти внутрішні проблеми й оцінювати вплив дестабілізуючих факторів неминує знижують продуктивність управління, що призводить до хибних рішень, збитковості та фінансової неспроможності суб'єкта господарювання.

У сучасних ринкових умовах критично важливим завданням для керівництва та фінансово-економічних служб є впровадження новітніх методів обліку, аналізу й планування для ефективного управління прибутком від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Оптимізація цього процесу безпосередньо визначає обсяг власних фінансових ресурсів підприємства, зростання його ринкової вартості та загальну ефективність виробництва, а також забезпечує загальнодержавний економічний розвиток через стабільне наповнення бюджету податковими надходженнями.

Таким чином, стратегічне значення прибутку для стабільного функціонування бізнесу зумовлює потребу в детальному дослідженні механізмів ефективного формування, розподілу прибутку та забезпечення рентабельності.

Саме тому у випускній кваліфікаційній роботі здійснено оцінку процесів формування та розподілу фінансових результатів ТОВ «Хлібороб» та їхнього безпосереднього впливу на забезпечення сталого розвитку цього сільськогосподарського підприємства.

Зокрема проаналізовано фінансовий стан підприємства. Результати аналізу показали, що фінансовий стан підприємства за аналізований період 2023-2024 роки дещо погіршився. Спостерігається збільшення обсягів поточних зобов'язань, що негативно вплинуло на платоспроможність підприємства та спричинило суттєве зниження рівня ліквідності та рентабельності діяльності.

Аналіз динаміки формування прибутку ТОВ «Хлібороб» за 2023-2024 роки

демонструє позитивну тенденцію ключових фінансових результатів, що свідчить про підвищення загальної ефективності його господарської діяльності. Зокрема, у 2024 році чистий прибуток підприємства збільшився на 8438 тис. грн, чому безпосередньо сприяло зростання операційного прибутку на 23142 тис. грн внаслідок розширення обсягів збуту та оптимізації собівартості виробництва. Проте, незважаючи на позитивну динаміку сукупного грошового потоку (+ 58,3%), негативним чинником залишається випереджальне абсолютне та відносне збільшення адміністративних і збутових витрат у розрахунку на одиницю отриманого доходу.

Вищезазначене, формує потребу в удосконаленні політики формування та розподілу прибутку підприємства, що дозволить мінімізувати невиробничі витрати і забезпечить можливості його прибутковості в майбутньому.

На основі проведеного дослідження у третьому розділі бакалаврської роботи запропоновано комплекс практичних рекомендацій щодо підвищення рентабельності ТОВ «Хлібороб». Зокрема, запропоновано удосконалити систему управління розподілом та використанням прибутку, адаптувавши її до сучасних економічних реалій із чітким розмежуванням тактичних і стратегічних аспектів менеджменту, а також визначено поетапний алгоритм її практичного впровадження. Крім того, окреслено резерви зростання прибутковості через оптимізацію витрат, що передбачає перехід підприємства на новітню ресурсозберігаючу технологію вирощування озимої пшениці з урахуванням наявного рівня ресурсного забезпечення; це дозволить суттєво мінімізувати виробничі витрати, знизити собівартість продукції та, як наслідок, максимізувати кінцевий фінансовий результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверчева Н.О., Гринченко О.В. Проблеми забезпечення прибутковості підприємств аграрного сектору економіки на сучасному етапі. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. №20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.1>
2. Акулюшина М.О., Лук'янчук О.М., Кедік В.В. Сутність прибутку та його формування для підприємств у сучасних умовах: стратегічний аспект. *Економіка та суспільство*. 2025. №80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-20>
3. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
4. Баб'як Н. Д., Баб'як Н. Д. Прибуток у системі фінансових ресурсів підприємства. *Фінанси України*. 2021 № 3. С. 45–52.
5. Бершадська І. І., Тульчинська С. О. Методи управління прибутком підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. №20. С.181-188.
6. Вовк О.М., Ковальчук А.М., Комісаренко Я.І., Джулай А.В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2020. №21 С. 37-44 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua>
7. Гайбура Ю. А., Загнітко Л. А. Прибутковість підприємства: поняття, фактори, резерви. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. №24 (2). С. 99-104.
8. Глушко А.Д., Грачова А.О. Методичні засади аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.34>
9. Гуцаленко Л.В., Молдован М.М. Методичні засади аналізу фінансових результатів підприємств аграрного бізнесу. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1 (52). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-8>
10. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Я. Б. Дропа. Електрон. вид. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 238 с.

11. Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Фактори зростання прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2016. №7 (34). С. 46-49.
12. Інформація про ТОВ «Хлібороб» <https://clarity-project.info/edr/30702633>
13. Каминський П. Д. Прибуток та рентабельність як показники ефективності діяльності підприємства. *Вісник Донецького університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. 2016. №1.64. С.160-167.
14. Лаврук О.В. Роль та значення прибутку у розвитку аграрних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 2. Т. 1. С. 28–31.
15. Лищенко М.О. Аналітичний інструментарій визначення основних показників рентабельності. *Економічна аналітика: сучасні тенденції та прогностичні можливості. Збірник матеріалів МНПК: КНЕУ*, 2019. С. 181-183.
16. Мельник Л.Л. Прибутковість сільськогосподарських підприємств як фактор забезпечення їхнього сталого соціально-економічного розвитку. *Агросвіт*. 2015. № 11. С. 5–11.
17. Мардус Н. Ю., Брік С. В. Теоретичні і методичні підходи до визначення поняття «фінансовий результат» у фінансовому обліку та аудиті. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. Вип. 2 (29). С. 148–153. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.-ua/journal/29_2021/24.pdf
18. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 №73. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
19. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним. *Молодий вчений*. 2017. №2 (42). С.299-303
20. Онєгіна В.М., Петровський О.О. Прибуток та інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. №2. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-41>
21. Пастушенко А. І. Проблемні аспекти управління прибутком сільськогосподарських підприємств. *Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки: тези IV Міжнар. науково-практ.*

- конференції (24–25 лист. 2016 р.). Житомир : ЖДТУ, 2016. 505 с., С. 155–157.
URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/155.pdf>
22. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2000. 528 с.
23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати»: Наказ Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99>.
25. Рзаєва Т.Г., Сереветник О.В. Фінансові результати та напрями їх аналізу за показниками фінансової звітності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 3. С. 121-124
26. Сабліна Н.В. Теоретичні засади фінансових результатів підприємства та обґрунтування шляхів їх підвищення на основі методу аналізу ієрархій. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 3 (54) DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-61>
27. Саприкіна О.М. Факторний аналіз прибутковості діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2014. № 19. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/19_2014/4.pdf
28. Сич Д.М. Інструментарій управлінського аналізу фінансових результатів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Економіка. 2018. № 10 (38). С.30- 38.
29. Фесенко В.В., Ступнікер Г.Л, Мотієнко С.С. Аналіз прибутковості сільськогосподарських підприємств України як фактор нарощування економічного потенціалу під час воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. №46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-29>
30. Шляга О. В., Шипуля Л. І. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. №8. С. 75-81.